

Abela Gullbransson (1775–1822)

Släkt, stad och ekonomi

Magnus Lundberg

Abela Gullbransson var en viktig gestalt i västsvensk väckelse under 1800-talets första decennier. Hon föddes 1775 i ett köpmanshem i Varberg och stannade kvar i hemstaden fram till sin död 1822. Tjugo år gammal gifte hon sig och fick i snabb takt tre barn. Handelshuset var framgångsrikt och familjen tillhörde utan tvekan den ekonomiska och sociala eliten i staden.

Enligt sina egna vittnesmål genomgick Abela Gullbransson en snabbt övergående kristen väckelse när hon var i tjugooårsåldern. Den följdes av en period på ett drygt decennium, då hon verkar ha pendlat mellan hopp och förtvivlan. I efterhand menade hon i bästa fall hade varit en ”halv kristen”, då det tidigare nära förhållandet till Jesus successivt försvagades. Vid 32 års ålder, 1807 eller 1808, genomgick hon en mer djupgående och varaktig omvändelse, och under de kommande femton åren, fram till sin död, framträdde hon som en inflytelserik andlig vägledare för människor i Västsverige, men också som författare till en lång rad sånger och böner.

Den här texten behandlar dock knappast dessa frågor utan är en yttre biografi. Det tar sin utgångspunkt Varberg, staden där hon bodde under hela livet, och fortsätter med hennes bakgrund, familj, släktrelationer, och hennes sociala och ekonomiska nätverk. De inre och yttre aspekterna av hennes liv var naturligtvis kopplade till varandra; de rörde samma person. Däremot är källorna av helt olika art. Nästan ingenting i officiellt källmaterial indikerar att Abela Gullbransson skulle ha haft någon viktig roll i en väckelse. Och källorna till hennes andliga verksamhet, till stor del hennes egna texter, säger mycket litet om hennes dagliga liv.¹

¹ Jag har tidigare ägnat en kort artikel åt Abela Gullbranssons andliga verksamhet, speciellt hennes självavård: Magnus Lundberg, ”Abela Gullbranssons självavårdsbrev”, i Simon Sorgenfrei & David Thurfjell (red), *Kvinnligt*

Staden

Abela Maria Berglund föddes den 18 mars 1775 i Varbergs stadsförsamling och döptes två dagar senare. Hennes mor var Johanna Christina Brunius (1746–1810) och fadern var handlanden Sven Berglund (1731–1783).² De gav sitt första barn ett ovanligt förnamn, en femininform av Abel. Helt unikt var det inte. Det bars också av hennes mormor och förekom i några andra Varbergsfamiljer vid tiden.³ Familjen ägde ett hus, ett kvarter från torget, i hörnet av Drottning- och Bäckgatorna, i nuvarande kvarteret Sparbanken. Det var också där hon tillbringade sina första tjugo år i livet.⁴

Det Varberg Abela Berglund föddes och växte upp i var fortfarande präglad av de katastrofala bränderna som drabbade staden i slutet av 1760-talet. Branden 1767 hade fått ett snabbt förlopp. På tre timmar totalförstördes nästintill halva Varberg. Totalt brann 67 fastigheter ner. Drygt ett år senare brann ytterligare ett fyrtiotal hus ner till grunden i en förödande eldsvåda.⁵ Nästan två decennier senare, i den äldsta bevarade husförhörslängden från 1785, noterade prästen att en mängd centrala tomter ännu inte var återuppbyggda, utan antecknade dem som ”afbrända”.⁶

I bränderna förstördes, förutom enskilda boningshus också, offentliga byggnader som rådhuset, kyrkan, hospitalet och latinskolan. Att uppföra en ny församlingskyrka var naturligtvis ett stort ekonomiskt åtagande. Det krävdes konkreta arbetsinsatser och ekonomiskt stöd från församlingsborna, men

religiöst ledarskap: Vänbok till Gunilla Gunner, p. 49–60. Huddinge: Södertörns högskola, 2020. Under 2026 kommer jag att publicera en mer omfattande artikel.

² Landsarkivet i Lund (LLA), Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv C I:3 (födelse- och dopbok 18/3 1775).

³ LLA, Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv AI:1 (husförhörslängd 1785–1796)

⁴ LLA, Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv AI:1 (husförhörslängd 1785–1796), cf. Alva Peterson, *Hus och människor i 1800-talets Varberg*, Varberg: Hembygdsföreningen Gamla Varberg 2000, s. 388.

⁵ Albert Sandklef, *Varbergs historia*, Varberg: Varbergs stad, 1963, s. 411–414.

⁶ LLA, Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv AI:1 (husförhörslängd 1785–1796)

bygget möjliggjordes också genom lån och donationer från andra delar av landet. Det är troligt att gudstjänst regelbundet firades i den nya kyrkan från och med 1772, även om det fortfarande bara fanns ett provisoriskt altare och en provisorisk predikstol. Redan ett år tidigare hade en minnesgudstjänst för kung Adolf Fredrik hållits i kyrkan, men då saknade byggnaden fortfarande tak.⁷

Vid Abela Berglunds födelse hade Varberg bara omkring 1 400 invånare, vilket ändå gjorde den till folkrikaste staden i Halland, där endast drygt fem procent av befolkningen levde i någon av de fem städerna. År 1800 hade antalet minskat något till 1 305 personer—722 kvinnor och 583 män—och Sven Peter Bexell uppgav i sin *Hallands historia och beskrifning* (1817–1819) att Varberg femton år senare, kort före Abelas död hade minskat ytterligare till drygt 1 200 invånare. Befolkningsantalet hade alltså långsamt minskat under de senaste decennierna. Den stora majoriteten varbergsbor levde innanför vallarna, där staden var planerad i ett rutmönster med fem långgator och nio tvärgator kring ett torg, där kyrkan låg. Enligt krönikören Bexell fanns där 1815 sammanlagt 183 hus och ytterligare personer bodde på eller i närheten av fästningen, som utgjorde en egen församling, inkluderat såväl personal som straffångar. Direkt utanför tullportarna tog stadsinvånarnas jordägor vid, vilka till större delen användes som betesmark. Ljunghedar, klippor och flygsandsfält gjorde jorden svårbrukad och karg.⁸

Före bränderna på 1760-talet hade näringslivet i Varberg varit mer differentierat än därefter. Det fanns ett par små industrier: ett färgeri, ett kritpipsbruk, ett pottaskeraffinaderi, ett tegelbruk och ett tobaksspinneri, men de hade gått dåligt och återuppfördes i de flesta fall inte efter förödelsen. Den

⁷ Thor Kärrdahl, *Varbergs kyrka och församling genom tiderna*. Varberg: Varbergs församling 1972, s. 76–78 och Robert Bennett & Margit Forsström. *Kyrkorna i Varberg: Himle härad, Halland*. Stockholm: Almqvist & Wiksell 1980, s. 64–66.

⁸ Sven Peter Bexell, *Hallands historia och beskrivning* [1817–1819], Halmstad: Tidningen Hallands redaktion 1923, s. 370–379; uppgiften om befolkningen år 1800 finns i Peterson 2000, s.10.

varuproduktion som bedrevs stod i princip enskilda hantverkare för, men Varberg var framförallt en handelsstad.⁹

Antalet ämbets- och tjänstemän i Varberg uppgick 1815 till ett dussin. Handlandena var ungefär lika många och ett sextiotal män hade burskap som hantverkare. En annan stor yrkesgrupp var sjömän. På regional nivå var Varberg en viktig hamnstad, men större skepp kunde inte lägga till vid kajen på grund av den ständiga sandinströmningen. Istället hade man byggt en lång bro ut på redde, men även med denna konstruktion fick pramar gå i skytteltrafik för att kunna lasta och lossa varor från större skepp. Trots detta ansågs Varberg fortfarande i början av 1800-talet ha länets bästa hamn.¹⁰

Utöver svenska skepp anlände fartyg från Holland, Frankrike, Portugal och Östersjöländerna till Varbergs hamn, framförallt lastade med salt och lin, men också med en mängd andra produkter som salufördes av stadens köpmän. De viktigaste exportprodukterna var pottaska och järn.¹¹ Efter förbättringar av vägstandarden i regionen blev virke från västgötska Kind en viktig handelsvara, som fraktades vidare till Skåne och Danmark. Göteborg var också en viktig destination. Under 1700-talets andra hälft minskade skeppshandeln successivt och vid sekelskiftet 1800 utgjordes stadens handelsflotta endast av ett tiotal skepp av varierande storlek. Det var något fler än Halmstads, medan Göteborgs flotta var minst femton gånger större.¹²

I och med den långsamt minskande befolkningen hade Halmstad vid Abela Gullbranssons död gått om Varbergs som länets största stad. Residensstaden hade en något starkare ekonomisk utveckling och fick med tiden en livligare hamn. Ändå hade Varberg fortfarande, av hävd, högre status. Landshövding Lars Anrell angav i sin femårsberättelse från 1822, att ”Warberg

⁹ *Hallands historia*, Halmstad 1959, s. 369–377, 388; cf. Bexell [1817–1819] 1923, s. 376–377.

¹⁰ Bexell [1817–1819] 1923, s. 378–379.

¹¹ *Hallands historia* 1959, s. 333–352 och Johan Eberhard Jönsson, *Några Varbergsminnen* [1880], Varberg: CAL-förlaget, 1996, s. 57.

¹² *Hallands historia*, Jönsson [1880] 1996: 56 och Carl Henrik Jern, ”Hamn-staden Varberg: Från medeltida fästningsstad till expansiv handelsstad under 1880-talet”, *Bebyggelsehistorisk tidskrift* 10 (1985): 57–75.

anses för länets betydligaste stad och står i högre klass än Halmstad, ehuru med mindre folknummer och rörelse.”

Även om värderingarna skiftar var många resenärer som skrev om sina besök i Varberg i början av 1800-talet i allt annat än positiva ordalag. Riksheraldikern Jonas Carl Linnerhielm, som vistades i staden några dagar 1803, noterade att ”[l]junghedar och bergbackar fortfara fram till Varberg, den fulast belägna stad jag sett, oaktadt sjöviken [som] går ända intill Staden”. När han väl sett själva staden inom tullarna ansåg han att den var ”ordentlig” och att husen var välbyggda. Han beklagade därför framförallt den ”ledsamma belägenheten” i det karga halländska kustlandskapet.¹³

Inte heller biskop Esaias Tegnér, som 1826 drack brunn vid Varbergs nyöppnade källa, uppskattade staden. Både han och hans vistelse var dystert och i ett ofta citerat brev till en vän utbrast han att ”Varberg [är] utom all fråga det fulaste stället i Sverige; det är Nordens sanddosa, icke ett träd, icke en skugga, icke en grön fläck så långt ögat når, blott flintskalliga berg och saltvatten och skrivsand.”¹⁴

Även om dessa beskrivningar av Varbergs tristess och fulhet var tillspetsade är det tydligt att slutet av 1700-talet och början av 1800-talet innebar befolkningsminskning och ekonomisk stagnation. Abela Gullbransson och hennes familj och släkt tillhörde dock den lilla minoritet i staden som levde väl, krisen till trots.

Släkten

Redan från valet av faddrar vid dottern Abela Marias dop är det möjligt att se att familjen Berglund hade goda kontakter i Varbergs handlarselit och med de lokala ämbetsmännen. Förutom mormodern och en av mostrarna var bland annat två av stadens mest etablerade och inflytelserika män, köpmännen Asmund

¹³ Citerat i Lars Grimbeck, *Bilden av Varberg: Röster från förr om en stad vid havet*, Varberg: Utsikten 2007, s. 100.

¹⁴ Citerat i Grimbeck 2007, s. 136.

Svahn och Olof Liedberg, dopvittnen, liksom några lokala ämbetsmän.¹⁵

Familjen framstår som välbärgad, men luckor i arkivmaterialet, till följd av den förödande branden 1863, gör det svårt att dra några långtgående slutsatser. Det finns till exempel ingen bouppteckning bevarad efter fadern Sven Berglund, som dog drygt femtioårig 1783, när Abela var åtta år och yngsta systemen alldeles nyfödd.¹⁶ Hans bakgrund är okänd, men det står klart att han inte var född i Varberg, då hans namn inte förekommer i församlingens födelsebok. Sven Berglund var under en period också rådman och under det som skulle bli hans sista år i livet även kyrkvärd, ett hedersuppdrag som tillsammans med övriga positioner skvallrar om hög social status. Han fick sin grav alldeles utanför den nyuppförda kyrkan, under vars golv några av Abela Berglunds släktingar på mödernets redan vilade.¹⁷

Abelas mor, Johanna Christina Brunius, var inte fyllda trettio när hon blev änka, men hon gifte aldrig om sig. Fram till sin död 1810 fortsatte hon handelsverksamheten i viss omfattning, men mycket tyder på att den ekonomiska situationen blev betydligt mer ansträngd efter makens död, även om släktingar understödde familjen med gåvor och fördelaktiga lån. I bouppteckningen upptas ett litet varulager, framförallt bestående av kryddor, tyg, tobak och brännvin, men förteckningen visar inte på något som helst överflöd, även om Johanna Christina Brunius vid sin död fortfarande ägde familjens hus i närheten av torget. Med tanke på värderingen av fastigheten kan det inte ha varit i särskilt gott skick. När skulderna var betalda uppgick dödsboets samlade behållning endast till omkring 160 riksdaler banko.¹⁸

Släkten Brunius hade en central position i 1700-talets och det tidiga 1800-talets Varberg. Flera av medlemmarna var ämbetsmän och köpmän. Abelas morfar, Paulus Brunius (1709–1785), hade i mitten av 1720-talet invandrat från Danmark. Han blev med tiden en välbärgad köpman med ett stort hus vid torget, men verkade

¹⁵ LLA, Varbergs stadsförsamling C I:3 (födelse- och dopbok 1774–1825).

¹⁶ LLA, Varbergs stadsförsamling C I:3 (död och begravningsbok 1774–1825)

¹⁷ Bexell [1817–1819] 1923, s. 382, cf. Kärrdahl 1972.

¹⁸ LLA, Varbergs rådhusrätt och magistrat F II:2 (bouppteckning 30 november 1810).

senare som stads- och tolagsbokhållare samt vågmästare. Han gifte sig första gången med Anna Elisabeth Rave, som tillhörde en lokal handlarfamilj, men blev änkling efter bara några år. Abelas mormor, Paulus Brunius andra hustru, var Abela Maria Grimberg (1717–1796), också hon handlardotter från staden.

I de två giftena hade Paulus Brunius åtta barn. De flesta av dem kom också att tillhöra Varbergs sociala och ekonomiska elit. Av Abelas mostrar gifte sig Anna Elisabeth med officeren Arvid Erik Memsen, Brita Catharina med slotts- och stadskirurgen Jacob Christian Drantz, Anna Brita med tullförvaltaren Lorentz Christopher Schough och Margareta med stadskassören Eric Westerman.¹⁹

En morbror, Gomer Brunius, var först skeppspräst i Ostindiska kompaniets tjänst och därefter under fyra decennier kyrkoherde i bohuslänska Tanum. Hans hustru Mariana tillhörde den stora prästsläkten Rodhe och en av deras söner, Carl Georg Brunius, Abelas kusin, var professor i grekiska i Lund, men framförallt känd som konsthistoriker och kyrkoarkitekt.²⁰

Ytterligare en av Abelas morbröder, Johannes Nicolaus, var prästvigd, men dog fyrtioårig som barnhuslärare vid Gustafsberg. Äldsta morbrodern Anders, född i Paulus Brunius första gifte, efterträdde fadern som tolagsbokhållare och vågmästare och drev också en handelsrörelse. Ytterligare en morbror var Markus Brunius som blev en mycket förmögen köpman i Varberg, och gifte sig med Anna Catharina Berndtsson, också hon av handlarläkt. Han övertog föräldrarnas fastighet vid torget och uppförde där stadens första stenhus, en tvåvåningsbyggnad. Han och hustrun hade inga barn och etablerade en fond för fattiga ynglingar och bidrog med stora summor till kyrkan.²¹

Abela var själv äldst av fyra systrar, och i systraskaran kom alla utom hon att gifta sig med präster: Johanna Margareta med kyrkoherde Caspar Johnsson i Valinge, Anna Helena med kyrkoherde Bengt Mjöberg i Ölmevalla och yngsta system Paulina

¹⁹ LLA, Varbergs stadsförsamling A I: 1, C I: 1–3.

²⁰ LLA, Varbergs stadsförsamling A I: 1, C I: 1–3, cf. *Svenska släktkalendern* 1898.

²¹ Peterson 2000, s. 294–296.

med komminister Anders Christian Enebom i Skepplanda.²² Genom sin egen släkt hade alltså Abela Berglund kopplingar till åtskilliga köpmän och ämbetsmän i hemstaden, och i den utvidgade familjen fanns också ett antal präster. Själv kom hon att verka i ett handelshus.

Familj och ekonomi

Knappt tjugo år gammal, 1795, gifte Abela Maria Berglund sig med den tio år äldre köpmannen Lars Gullbransson (1765–1835).²³ Han var bondson från Tun i Skaraborgs län och hade gått i den latinskola som kyrkoherde Jonas Silvius startat i socknen samma år som han föddes. I tonåren flyttade han till Vänersborg och därefter 1785 vidare till Göteborg. Inledningsvis antecknades han i kyrkböckerna som ”skrivare”, men efter några år benämndes han istället ”bodbetjänt”. Efter sju år i Göteborg flyttade Gullbransson vidare till Varberg. Där fick han 1793 burskap som handlande, började kalla sig Laurentius, den latiniserade formen av förnamnet, och inköpte en stor gård i hörnet av Drottning- och Borgmästargatorna i närheten av torget.²⁴

²² Carl Wilhelm Skarstedt, *Göteborgs stifts herdaminne* [1885], reviderad utgåva av Knut Norborg, Göteborg: Stiftelsen Pro Caritates förlag 1948, s.: 450, 623–624 och 675–676.

²³ LLA, Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv, C1: 3 (lucka i vigselbok 1795), cf. H V: 3 (bilagor till lysnings- och vigselboken, 1795) samt A I:1 (husförhörlängd 1785–1796).

²⁴ Göteborgs landsarkiv (GLA), Tuns kyrkoarkiv C: 1 (födelse- och dopbok, 3/12 1765); GLA, Göteborgs Kristine kyrkoarkiv B: 2 (inflyttningslängd 4/11 1785; utflyttningslängd 21/2 1792), LLA, Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv H II: 3 (inflyttningsattest 21/2 1792); LLA, Varbergs rådhusrätt och magistrats arkiv A II A: 4 (uppbuds- och lagfartsprotokoll 28/3 1793) Om Jonas Silvius och latinskolan i Tun, se Johan. Digerfeldt, ”Skolor och undervisning”, i: Erik L. Johansson (red.), *Tun, Friel och Karaby: En hembygdsbok*, Skara: Tunbygdens hembygds- och fornminnesförening, 1972, s. 197–234.

Det var dit, till nuvarande Kvarteret Färgaren, Abela flyttade som nygift och där hon kom att leva fram till sin död.²⁵ En brandförsäkringshandling från slutet av 1820-talet beskriver makarnas gård, som upptog två stadstomter. Själva boningshuset, i furuträ, hade en våning. Det mätte 53 x 23 alnar, motsvarande omkring 450 kvadratmeter. Innergården inramades också av tre andra byggnader, som rymde uthus, fähus, stall, gödselhus, hemlighus, handelsbod, packbodar och vagnsbodar. Därutöver fanns en välvd gråstenskällare som användes som förråd för färskvaror.²⁶ Källaren var troligen byggd just efter bränderna i slutet av 1760-talet, då flera av stadens köpmän uppförde sådana byggnader, och den stod kvar till 1972. Strax före rivningen dokumenterades källaren noggrant och utgrävningar gjordes på platsen.²⁷ Utanför staden ägde makarna Gullbransson omkring trettio tunnland mark, en större lada och fem sjöbodar, vilka användes som lager.²⁸

Boningshuset hade nio rum, varav sex var inredda: sängkammaren, förmaket, ”röda rummet”, salen, barnkammaren och kontoret. Genom de detaljerade bouppteckningarna efter makarna Gullbransson kan man få en uppfattning om rummens inredning. Det är tydligt att huset kunde rymma stora sällskap. I salen fanns 24 stolar och i förmaket ytterligare femton. Ett annat tecken på möjligheten att ta emot många människor på samma gång var att de ägde en bordsservis med sex dussin stora tallrikar utöver alla andra delar. Det är troligt att Abela hade sin vanliga skrivplats, en liten blå pulpet, i den före detta barnkammaren. Hon nämnde åtminstone det i några av sina brev, men i sovrummet fanns ett större skrivschatull. Där fanns också en mahognybyrå med porfyrskiva samt en liten soffa, sex stolar och en länstol, alla med chintzöverdrag. I det så kallade röda rummet fanns sängar, en soffa, sex fåtöljer, en skrivpulpet och en stor spegel, den enskilt

²⁵ LLA, Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv A I:1–7 (husförhörlängder, 1785–1822).

²⁶ Varbergs museums arkiv (VMA), dokument 954: Städernas allmänna brandstodsbolag, Varberg, försäkringsbrev nr. 1797 (1828).

²⁷ VMA, dokument nummer 954: Städernas allmänna brandstodsbolag, Varberg, försäkringsbrev nr. 1797 (1828). Om källaren se också VMA, dokument nummer 11847: Ostkällaren, Kvarteret Färgaren 10, Byggnadshistorisk undersökning, 1972.

²⁸ LLA, Varbergs rådhusrätt och magistrat F II: 6 (bouppteckning, 23/1 1823).

mest värdefulla möbeln i hemmet. I kontoret, som låg vägg i vägg med handelsboden, fanns ytterligare en skrivpulpet och åtskilliga sittmöbler.²⁹

Handelsboden inrymdes i en separat del av stadsgården. Laurentius Gullbransson hade huvudansvaret för verksamheten. Från 1700-talets allra sista år och framåt, då handelsrörelsen hade blivit mer etablerad, var alltid en eller två bodbetjänter anställda och ofta också en yngre bodgosse. Någon eller några pigor och drängar tjänade också i hushållet.³⁰ Under 1800-talets första år var Laurentius yngre bror, Anders (Andreas) Gullbransson (1776–1849) en av bodbetjänterna. Han kom senare att grunda ett eget, mycket framgångsrikt handelshus, men lämnade Varberg i slutet av 1810-talet för att bosätta sig i västgötska Istorp, där han startade en omfattande vävnadsförläggarverksamhet.³¹

Det är inte lätt att få några detaljerade uppgifter om Abela Gullbranssons dagliga liv och verksamhet. Något berättade hon om det i breven från perioden 1809 till 1822, men mest som förklaring till att hennes brev till rådsökande hade dröjt. I breven skriver hon om tidskrävande hushållsarbete, men inte mer i detalj vad det bestod i. Hon hade också till uppgift att leda pigornas och drängarnas arbete, men det framgår inte att hon arbetade i handelsboden, men det är naturligtvis inte omöjligt. Det dagliga arbetet var så pass omfattande att hon bara skriva och läsa under korta stunder, ofta först när resten av hushållet gott till sängs. Någon sysslolös borgardam framställer Abela Gullbransson sig inte som, utan betonar sitt kall och den noggrannhet och flit det krävde.

Genom inventariet av varulagret som bifogades bouppteckningen efter Abela Gullbransson är det möjligt att få en detaljerad bild av handelsrörelsens inriktning i början av 1820-

²⁹ LLA, Varbergs rådhusrätt och magistrat F II: 6 (bouppteckning, 23/1 1823) samt F II: 9 (bouppteckning, 17/3 1835).

³⁰ VMA, Dokument nummer 954: Städernas allmänna brandstodsbolag, Varberg, försäkringsbrev nr. 1797 (1828); LLA, Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv A I: 1–10 (husförhörslängder 1796–1834).

³¹ LLA, Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv A I: 2–5 (husförhörslängder 1802–1819); Peterson 2000: 154; GLA, Istorps församlings kyrkoarkiv (dödbok 13/3 1849). För en kort studie av Andreas Gullbransson, som vävnadsförläggare, se Millqvist 1980, s. 64–66.

talet. De förde ett mycket brett sortiment, även om rena matvaror verkar ha spelat en begränsad roll. Å andra sidan är det är troligt att färskvaror inte togs upp i bouppteckningen. En stor del av det förtecknade varulagret utgjordes av textilier: tyg i olika kvaliteter och färger, men också sjalar, dukar, band och garn. Färgämnen hade en annan central plats, liksom verktyg och spik. De förde också varor som kryddor, socker, kaffe, te, tobak, brännvin och spannmål. Varulagrets värde uppgavs till 7 500 riksdaler banco.³²

Utbudet av eleganta tyger och starka färger i varulagret är slående. I sina brev gjorde Abela Gullbransson utfall mot alltför elegant klädsel. Därför är det intressant att notera vilka typer av kläder hon själv hade. I garderoben fanns, enligt bouppteckningen, bland annat en sidensargepäls med gråverksfoder och en grön klädeskappa, också den med gråverksfoder. Hon hade tre svarta taftklänningar och fem chintzklänningar i olika färger: gul, grön, blå samt vit- och brunrandig. Därutöver ägde hon en randig lärftklänning och två vita cambridgeklänningar. Bland andra kläder fanns ett flertal svarta sjalar, en svart hatt och två halmhattar. Även om hon hade en delvis färgglad garderob, sydd i eleganta tyger, saknades uppenbarligen kläder i den färg som till exempel Jacob Otto Hoofs anhängare avskydde allra mest: rött. Å andra sidan fanns ett rött paraply i hushållet och, som nämnts, också ett rum, som kallades det röda.³³

I Abela Gullbranssons bouppteckning värderades hushållets tillgångar till 32 325 riksdaler banco. Dödsboet hade stora fordringar, medan skulderna var ytterligt begränsade. Sammantaget är det uppenbart att familjen Gullbransson tillhörde Varbergs verkliga ekonomiska toppskikt under 1800-talets första årtionden.³⁴ Faddrarna vid barnens dop skvallrar också om välförgrenade sociala nätverk bland köpmännen och de lokala ämbetsmännen, till exempel från familjerna Rosenström, Hök och Rommel.³⁵ Ett annat tecken på hög lokal status var det faktum Laurentius Gullbransson tillhörde dem av stadens invånare som hade flest röster att avge vid val till magistraten. Han blev också

³² LLA, Varbergs rådhusrätt och magistrat F II: 6, (bouppteckning, 23/1 1823).

³³ LLA, Varbergs rådhusrätt och magistrat F II: 6, (bouppteckning, 23/1 1823).

³⁴ LLA, Varbergs rådhusrätt och magistrat F II: 6, (bouppteckning, 23/1 1823).

³⁵ LLA, Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv C I: 4 (vigselbok, 6/2 1824).

själv, med god marginal, vald till rådman 1814, då han kunde räkna med ett solitt stöd bland sina röststarka köpmanskollegor.³⁶

Även om Laurentius Gullbransson inte verkar ha varit tillnärmelsevis lika religiöst entusiastisk som hans hustru blev efter sin omvändelse, var han under tre decennier ledamot av kyrkorådet, som utgjordes av kyrkoherden, borgmästaren, två medlemmar av magistraten och två av stadens borgare.³⁷ Under en treårsperiod var han också kyrkvärd. Båda dessa positioner som, inte minst innebar ett ekonomiskt ansvar, ger också indikationer om en hög social status i lokalsamhället. Kyrkorådets medlemmar hämtades främst från den lokala förvaltningen och från handelsmännens skara, och den stora majoriteten av Varbergs kyrkvärdar i slutet av 1700-talet och början av 1800-talet var köpmän, vilka ofta också var rådmän. Som kyrkvärd efterträddes Laurentius 1804 för övrigt av sin bror Andreas.³⁸

Död och ättlingar

I några av sina brev till trosfränder berättade Abela Gullbransson att hon hade genomlidit svåra sjukdomsperioder 1819, då hon var sängliggande under perioder, även några år tidigare hade hon varit mycket allvarligt sjuk. Hon skrev däremot inget om sjukdomarnas art. I brev från 1821 och 1822 skrev hon vid några tillfällen explicit att hon hade varit nära döden i ”kolik” åtminstone vid två tillfällen och att de ordinerade medicinerna inte hade gjort stor nytta. I ett av hennes sista bevarade brev nämnde hon att hon hade druckit brunn för att återhämta sig. Abela Gullbransson dog den 17 november 1822 i bröstfeber, troligen lunginflammation, 47 år gammal.³⁹ Hon begravdes alldeles utanför församlingskyrkan, men någon gravsten har inte bevarats. Redan några decennier efter

³⁶ Magnus Lundberg, ”Lars och Abela Gullbransson: Kring ett handelsbolag i Varberg”, *Varbergs museums årsbok* 1990, s. 56–57.

³⁷ LLA, Varbergs stadsförsamling kyrkoarkiv, K III: 1 (Kyrkorådets protokoll och handlingar); cf. Bexell [1817–1819] 1923, s. 382 och Kärrdahl 1972.

³⁸ Sandklef 1963 och Kärrdahl 1972.

³⁹ LLA, Varbergs stadsförsamlings kyrkoarkiv C I: 3 (dödbok, 17/11 1822).

hennes död rensades kyrkogården, och gravstenar kom att användas som trappstenar och byggnadsmateriel.⁴⁰

Året efter hustruns död, 1823, gifte Laurentius Gullbransson om sig med sin över 30 år yngre hushållerska Sara Elisabeth Bergenholz (1797–1885). Han dog själv 1835 och då såldes fastigheten och handelsrörelsen till hans bodbetjänt Christian Hellman. Sara Elisabeth Bergenholtz gifte i sin tur om sig med kyrkoherden i Ljungby Johan Gabriel Rising.⁴¹

Abela och Laurentius Gullbransson fick tre barn, alla söner födda under äktenskapets fyra första år. Ingen av dem bodde kvar i föräldrahemmet vid hennes död. Sönerna kom i sin tur kom att fortsätta ingå i olika nätverk av köpmanna- och prästfamiljer i Varberg, Göteborg och närliggande områden. Äldste sonen var Johan Olof (1796–1869), också kallad Jean, Jan Olof eller J.O., som 1814 flyttade till Göteborg, för att arbeta som bodbetjänt hos grosshandlaren Lars Harder Matzen. År 1818 fick han burskap som handlande i Varberg och återvände till födelsestaden.⁴² Han uppförde kort tid därefter ett stort tvåvåningshus nära torget och gifte sig med Anna Elisabeth Syllberg (1802–1826). Uppvuxen i Öxnevalla och Borås hade hon efter föräldrarnas död blivit hushållerska hos sin blivande makes moster och morbror i Ölmevalla prästgård.⁴³ Anna Elisabeth Syllberg dog redan vid 24 års ålder, och Johan Olof gifte efter några år om sig med Elisabeth Cecilia Santesson (1808–1895), dotter till moderns trosfränder i Örgryte, komminister Carl Gustaf Santesson och hans hustru Maria Margareta Blix. I de två äktenskapen föddes sammanlagt nio barn, varav två döttrar gifte sig med präster.⁴⁴

Makarnas mellanson var Sven Gullbransson (1797–1827). Han arbetade först i farbrodern Andreas Gullbranssons

⁴⁰ Notis i *Norra Hallands Tidning*, 22/5 1895.

⁴¹ LLA, Varbergs stadsförsamling kyrkoarkiv LLA, C1: 4 (vigselsbok, 6/2 1824, dödbok, 22/1 1835) och A I: 8–11 (husförhörslängder 1822–1838). Om Rising, se Skarstedt 1948, s. 332.

⁴² GLA, Göteborgs Kristine församlings kyrkoarkiv A I: 1 (personalförteckningar 1812–1823, del 2, sid. 60).

⁴³ LLA, Varbergs stadsförsamling kyrkoarkiv C I: 3 (vigsel 22/4 1823 med anteckning att bröllopet hade stått i Ölmevalla).

⁴⁴ LLA, Varbergs stadsförsamling kyrkoarkiv A I: 8–17 (husförhörslängder 1822–1876).

handelshus i Varberg, men var därefter bodbetjänt och senare grosshandlare i Göteborg, involverad i skeppshandel tillsammans med farbrorn.⁴⁵ Sven Gullbranssons verksamhet blev ytterst framgångsrik, men dog endast trettio år gammal. Han var gift med den göteborgska handlardottern Elisabeth Christina Scott (1802–1836) och hade två döttrar med henne.

Abela och Laurentius Gullbranssons yngste son Lars Gullbranson (1798–1867) var den enda som inte blev köpman. Han fick en betydligt större formell utbildning än de äldre bröderna. Han genomgick latinskolan i Varberg och gymnasiet i Göteborg, och studerade från och med 1819 teologi i Uppsala, där han 1821 försvarade en dissertation, som dedicerades till föräldrarna och göteborgsbiskopen Carl Fredrik af Wingård. Lars Gullbranson blev dock aldrig prästvigd, vilket torde ha varit hans mors önskan. Efter fyra år i Uppsala, kort tid efter moderns död, återkom han till Varberg, där han fick anställning vid sin gamla skola, först som duplikant, extralärare; sedan som kollega, ordinarie lärare.⁴⁶

Från 1840-talets början drev Lars Gullbranson ett tryckeri. Han var under flera år tjänstledig från arbetet som lärare och begärde 1849 slutligen avsked från sin tjänst på grund av en långvarig konflikt med rektorn. Då övergick han till att verka som tryckare på heltid. Lars Gullbranson var en skicklig tecknare och behärskade såväl xylografi- som litografiteknikerna. Trycksaksproduktionen bestod inte minst av blanketter, affischer och kistebrev, men han gav också ut enstaka läroböcker och sällskapsspel. Han hade planer på att etablera en lokaltidning, som skulle ha blivit Varbergs första, men projektet realiserades inte, och hans tryckeriverksamhet avvecklades helt 1854. Lars Gullbranson var gift med Fredrika Theodora Thomée (1813–1900) och hade tre söner med henne.⁴⁷

⁴⁵ Folke Millqvist, "Vävnadsförläggarna i Sjuhäradsbygden", *Från Borås och de sju häraderna* 33 (1980), s. 64–66.

⁴⁶ Erik Eriksson, "Lars Gullbranson: Kollega i Varberg, xylograf, litograf och boktryckare", *Pedagogisk tidskrift* 100.4 (1964): 116–128 och Nils-Arvid Bringéus, *Kistebrev tryckta av Lars Gullbranson i Varberg*, Varberg: Hembygdsföreningen Gamla Varberg, 2002 cf. LLA, Varbergs skolas arkiv D II: 1 (examenskataloger 1811–1835).

⁴⁷ Bringéus 2002, cf. VMA, dokument 8399 (fyra kolteckningar av Lars Gullbranson, 1831).

Som framgått innehöll Abela Gullbranssons sociala nätverk, såväl inom som utom släkten, många handelsmän, vilka i åtskilliga fall också hade positioner som lokala ämbetsmän och ägde hus i stadens centrum. Närheten till torget och kyrkan var en tydlig klassindikator. Abelas far drev en handelsrörelse, liksom hennes morfar och två av morbröderna. Hennes man var köpman och två av sönerna likaså. Vid hennes död hade sonen Johan Olof öppnat en egen handelsrörelse i Varberg och sonen Sven var på väg att etablera sig i Göteborg. Yngste sonen Lars bedrev teologistudier och var på väg att bli präst, men blev istället lärare och boktryckare.

Däremot fanns andra präster i släkten. Två av Abelas morbröder var prästvigda och alla hennes systrar var gifta med prästmän, och bland hennes ättlingar återfinns flera prästfamiljer. Professionellt kyrkligt engagemang eller handel, eller en kombination av dem båda, gick alltså som röda trådar i släkten. Varberg allmänna nedgångsfas verkar inte ha påverkat dem i nämnbar utsträckning och såväl den närmare familjen som de flesta av Abelas släktingar var ytterst välbärgade.